

ȘEZĂTORI LITERARE CU MIHAIL SADOVEANU ÎN BUCOVINA

LĂCRĂMIOARA AGRIGOROAIEI
Muzeul Național al Literaturii Române, Iași
E-mail: grigor_mira@yahoo.com

Literary Get-togethers with Mihail Sadoveanu in Bukovina

(Abstract)*

The writer Mihail Sadoveanu is known as one of the most prolific authors of literature, as an initiator of cultural magazines and a prestigious collaborator of such publications that appeared at the beginning of the 20th century. A retrospective of his life and activity also reveals a hearty initiator and good organizer of literary get-togethers, especially during the period when he was president of the Romanian Writers' Society, in its first years of existence. This paper presents some of these less known aspects of the life and activity of Mihail Sadoveanu, related to his travels in Bukovina, starting from some photos and a manuscript found in the patrimony of the National Museum of Romanian Literature Iasi.

Keywords: Mihail Sadoveanu, Bukovina, literary get-togethers, Society of Romanian Writers, manuscript.

(Rezumat)

Scriitorul Mihail Sadoveanu este cunoscut ca unul dintre cei mai prolifici autori de literatură, ca inițiator de reviste culturale și un colaborator prestigios al publicațiilor de acest gen care apăreau la începutul secolului al XX-lea. O retrospectivă asupra vieții și activității sale ne dezvăluie și un inimos inițiator și bun organizator de șezători literare, în special în perioada când a fost președinte al Societății Scriitorilor Români, în primii ei ani de existență. Lucrarea de față prezintă câteva din aceste aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea lui Mihail Sadoveanu, referitoare la drumurile sale în Bucovina, pornind de la câteva fotografii și un manuscris aflate în patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române Iași.

Cuvinte-cheie: Mihail Sadoveanu, Bucovina, șezători literare, Societatea Scriitorilor Români, manuscris.

---

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Opera lui Mihail Sadoveanu¹, scriitor reprezentativ pentru proza românească, a constituit un bogat material de studiu pentru lucrări de specialitate, atât în timpul vieții scriitorului, cât mai cu seamă după moartea lui. Cele 22 de volume de *Opere* sadoveniene, editate în perioada 1954–1973² (dintre care două, tomurile 19 și 20, conțin publicistică), accesibile publicului larg, sunt mărturii ale prodigioasei sale cariere literare. O retrospectivă asupra vieții și activității lui Mihail Sadoveanu ne surprinde însă prin dezvăluirea unei preocupări mai puțin reliefate a scriitorului, aceea de inițiator și organizator de șezători literare (astăzi, „promotor cultural”). Pornind de la patru fotografii din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași – unele mai cunoscute, altele mai puțin cunoscute –, în care Mihail Sadoveanu apare împreună cu alți scriitori, am întreprins o cercetare inițială, referitoare la personajele din imagini și la contextul realizării acelor fotografii. Întrucât pe spatele fotografiilor sunt notate informații sumare³ – numele unor scriitori, uneori anul, alteori localitatea, însă toate cu mențiunea „șezătoare literară” –, am aprofundat cercetarea privind participarea lui Mihail Sadoveanu la astfel de întâlniri literare. Fotografia în care apar câțiva tineri scriitori la „șezătoare literară în Bucovina, 1910” ne-a îndreptat atenția spre această zonă a țării, pe atunci în afara granițelor Regatului României. Articolul de față prezintă o parte a rezultatelor acestei cercetări, cu trimiteri directe la fotografiile și la zona despre care facem vorbire.

Drumurile bucovinene ale lui Mihail Sadoveanu au început de timpuriu, în vara anului 1908, când a fost prezent la aniversarea Societății academice „Junimea” din Cernăuți⁴. „Din documentele Societății, rezultă că prozatorul a participat, în 1908, la jubileul de 30 de ani al «Junimii», ca reprezentant al «Sămănătorului»”⁵, revistă în al cărei comitet de conducere era la acea vreme, împreună cu Ștefan Octavian Iosif și Ion Scurtu, și în a cărei redacție se mai aflau Ilarie Chendi, Dimitrie Anghel și Constantin Sandu-Aldea⁶. „Cu acest prilej, în Sala Filarmonicii s-a organizat o șezătoare literară, unde oaspeții au citit din operele lor, urmată de un banchet în Grădina Palatului Național. Aniversarea s-a încheiat printr-un pelerinaj la mormântul lui Ștefan cel Mare din Mănăstirea Putna”⁷, pelerinaj care va fi evocat cu multe detalii de Mihail Sadoveanu în anii maturității.

¹ Ziua de 5 noiembrie, consacrată ca zi de naștere a scriitorului, a fost, de fapt, ziua declarării și înregistrării nou-născutului. Citind cu atenție copia după *Registrul stării civile de născuți pe anul 1880*, găsim mențiunea „născut alaltăieri”, deci pe 3 noiembrie. Vezi detalii în C. Popescu-Cadem, „Contribuții la biografia sadoveniană”, în „Manuscriptum». Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 4 (41), 1980, pp. 109, 110.

² Volumele 1–18 au apărut în perioada 1954–1959, sub supravegherea autorului, la Editura de Stat pentru Literatură și Artă; volumul 19 – 1964, volumul 20 – 1966 (Editura pentru Literatură); volumul 21 – 1970, volumul 22 – 1973 (Editura Minerva).

³ Informații notate de muzeograful Constantin-Liviu Rusu (1937–1999), care a colaborat la amenajarea expoziției permanente a Muzeului „Mihail Sadoveanu” din Iași, inaugurată în 6 noiembrie 1980, în casa în care scriitorul a locuit în perioada 1918–1936.

⁴ Vezi Anghel Popa, *Societatea academică „Junimea” din Cernăuți. 1878–1938*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1997.

⁵ *Ibidem*, p. 83.

⁶ Vezi Anexa 1, fotografia nr. 1.

⁷ Anghel Popa, *op. cit.*, pp. 28–29.

Tot în acel an 1908, scriitorul, care fusese recompensat în 1906 cu Premiul Academiei Române, la propunerea lui Titu Maiorescu, participă și la sărbătorile prilejuite de aniversarea unui sfert de veac de ființare a Societății culturale „Școala Română”⁸. „Societatea culturală «Școala Română» și-a serbat în zilele de 19 și 20 decembrie ale anului trecut jubileul de 25 de ani de existență și activitate rodnică. Serbările, la care s-au adunat mulți oaspeți din toate colțurile țării, la care a fost de față și sărbătoritul scriitor M[ihail] Sadoveanu, au început sâmbătă seara, seară întrebuintată pentru cunoștință, s-au continuat a doua zi cu un Te-deum oficiat la vechea biserică a Mirăuțului și după masă cu o șezătoare literară, și s-au încheiat cu reprezentarea dramei istorice «Zorile», de Șt. O. Iosif. Serbările au avut o reușită completă”⁹.

Despre acest eveniment vorbește și Șt. O. Iosif într-o scrisoare către soția sa, Natalia: „Dragă Li, am sosit cu bine până la Pașcani, după trei zile petrecute în Bucovina. Ți voi descrie pe larg toate când voi veni acasă, adică sâmbătă dimineața. [...] Deocamdată te-anunț numai atât, că ți-aduc o coroană de argint, ce mi s-a oferit la Cernăuți. Piesa a reușit destul de bine pentru o reprezentație de diletanți. Vă sărută cu dor, al vostru Steo”¹⁰.

O însemnătate deosebită pentru scriitorii din Vechiul Regat, dar și pentru scriitorii, intelectualii și românii obișnuiți din Țara Fagilor, au avut-o șezătorile literare organizate la începutul lunii ianuarie a anului 1910¹¹, când a fost comemorat Ion Creangă, despre care Mihail Sadoveanu spunea: „Moș-Creangă a fost patima și a copilăriei și a bărbăției, moșneagul sfătos și povestitorul fără păreche”¹². „Anul 1910 reprezintă o piatră de hotar în viața spirituală a românilor bucovineni. Începutul a constat în seria celor cinci șezători literare prilejuite de împlinirea a 20 de ani de la moartea lui Ion Creangă, [susținute] în colaborare cu Societatea Scriitorilor Români”¹³. În organizarea și desfășurarea lor, George Tofan a avut, alături de

⁸ Vezi Violeta Marianciuc, „Societatea «Școala română» în perioada 1883–1918 (activitatea personalităților culturii bucovinene pentru promovarea tradițiilor românești)”, în „«Făt-Frumos». Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei”, anul II, nr. 2, 2000, pp. 33–62.

⁹ George Tofan, „Scrisori din Bucovina. Douăzeci și cinci de ani de activitate culturală. Jubileul «Școalei Române» (1883–1908)”, în „Viața românească”, anul IV, nr. 1, 1909, p. 113. Articolul este semnat „Gt”. Citatul a fost transcris cu ortografia actuală.

¹⁰ „Scrisoare Șt. O. Iosif către Natalia Negru”, în *Corespondență Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Natalia Negru* (în continuare se va cita: *Corespondență...*), ediție îngrijită, note și cuvânt-înainte de Horia Oprescu, București, Editura pentru Literatură, 1969, pp. 284–285. În nota de subsol, editorul menționează: „În cadrul unei serbări organizate în 1908 de studenții români din Cernăuți, s-a interpretat piesa «Zorile», de Șt. O. Iosif. Autorul, însoțit de M. Sadoveanu și de alți scriitori, au fost de față. Cu acest prilej, s-a oferit lui Iosif o coroană de argint, pe care s-au gravat câteva cuvinte în amintirea evenimentului”.

¹¹ Vezi Anexa 1, fotografiile nr. 2 și nr. 3.

¹² „Luceafărul”, anul IV, nr. 15–16, august 1905, p. 305.

¹³ În Vechiul Regat, la București, luase ființă Societatea Scriitorilor Români. Gruparea de la revista „Sămănătorul” a constituit nucleul care a stat la baza înființării Societății Scriitorilor Români, în anul 1908, cu Cincinat Pavelescu prim președinte, societate „definitivă” în anul următor, în 2 septembrie, când Mihail Sadoveanu a fost ales președinte. Imediat după alegerea sa ca președinte al acestei organizații nou înființate, Mihail Sadoveanu a inițiat șezători literare, mai întâi în țară – în 1909, iar începând cu ianuarie 1910 și în Bucovina, ca răspuns la invitațiile diferitelor societăți culturale care activau în Suceava, Rădăuți, Câmpulung sau Cernăuți: Societatea pentru Cultura și

Sextil Pușcariu, o contribuție esențială. Șezătorile au fost pregătite din vreme. Pe 23 noiembrie 1909, Liviu Marian îl informa că a pus la cale împreună cu Mihail Sadoveanu organizarea acestor «serbări comemorative Creangă» în principalele orașe bucovinene, după cum urmează: Suceava, pe 13 ianuarie 1910, considerată ziua morții lui Ion Creangă, Rădăuți, în 14, Cernăuți, în 15 și Câmpulung, în 16¹⁴. [...] Șezătorile plănuite au avut loc cu participarea scriitorilor: Mihail Sadoveanu, Dimitrie Anghel, Șt. O. Iosif, Natalia Iosif-Negru, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Caton Theodorian și A. de Hertz. În toate orașele s-au bucurat de primire călduroasă, scriitorii prezenți reușind să capteze nu numai atenția celor prezenți, cât, mai ales, inima lor. Efectele cele mai mari le-a stârnit de fiecare dată măiastra lectură a lui Sadoveanu din opera lui Ion Creangă. Cel puțin câmpulungenii și rădăuțenii, în rândul cărora se aflau și mulți țărani, i-au impresionat până la lacrimi prin setea lor de cultură românească. O dovadă în acest sens o reprezintă și faptul că la Rădăuți ei s-au apropiat de scriitori și, cu respectul cuvenit, le-au cerut cărți¹⁵.

Societatea „Clubul Român” din Rădăuți s-a implicat în organizarea ultimei întâlniri dintre scriitorii români și cei bucovineni cu falnicii localnici munteni, în acel memorabil început de ianuarie, când „programul se desfășoară după cum e întocmit, cu citiri sau recitări, fie din poveștile lui Creangă, fie câte o bucată din însăși scrierile scriitorilor de față, iar profesorul Liviu Marian, care ne e de pe-acuma un prieten, vorbește despre viața și opera scriitorului moldovean¹⁶, în toate orașele unde au poposit literații. „În anul 1910, la invitația conducerii clubului [„Clubul Român”]¹⁷, sosește în Rădăuți un grup de scriitori și poeți români, alcătuit din Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Șt. O. Iosif, D. Anghel, Natalia Iosif, Emil Gârleanu, Caton Teodorescu [Theodorian], D[inu] Ramură¹⁸, grupul fiind însoțit de Sextil Pușcariu și George Tofan. Se organizează șezători literare în memoria lui Ion Creangă, citindu-se fragmente din opera comemoratului și din creațiile scriitorilor și poezilor oaspeți ai Rădăuțiului. A participat un numeros public, manifestările fiind deosebit de entuziaste, lăsând o plăcută și emoționantă impresie membrilor clubului¹⁹.

Literatura Română în Bucovina, Școala română, Clubul român. <https://biblior.net/istoricul-societatilor-scriitorilor-romani> (10 septembrie 2022).

¹⁴ În fapt, șezătorile s-au ținut cu zece zile mai devreme, după cum au lăsat mărturie în presa vremii Emil Gârleanu și Caton Theodorian, scriitori participanți la acele evenimente. Vezi Emil Gârleanu, „Șezătoare literară în Cernăuți”, în *Bucovina în scrieri de epocă*, antologie de Doina și Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2005, pp. 88–94; Caton Theodorian, „În Țara Fagilor. Impresii de la șezătorile literare din Suceava, Câmpulung și Cernăuți”, în *Bucovina în repere de epocă*, antologie și cuvânt-înainte de Liviu Papuc și Olga Iordache, Iași, Editura Alfa, 2016, pp. 55–63.

¹⁵ Gh. Giurcă, *George Tofan – o viață închinată școlii*, Suceava, Editura „Țara Fagilor”, 1995, pp. 126–127.

¹⁶ Caton Theodorian, *op. cit.*, p. 56.

¹⁷ Despre „Clubul român” din Rădăuți, vezi Dragoș Luchian, *Rădăuți, vatră românească de tradiții și înfăpturi socialiste*, București, Editura Litera, 1982, pp. 236–237.

¹⁸ Pseudonimul lui A. de Hertz. Vezi Alis Niculică, „Junimea literară” (1904–1914; 1923–1939): *bibliografie*, prefață de Liviu Papuc, Iași, Editura Tipomoldova, 2012, p. 23.

¹⁹ Dragoș Luchian, *op. cit.*, pp. 237–238.

După aproape o lună de la aceste șezători literare, scriitorii participanți încă trăiau emoțiile care au caracterizat întâlnirile cu primitoarele gazde și atmosfera din sălile de lectură, după cum relatează Caton Theodorian, în revista „Ramuri” din Craiova: „[...] retrăind zilele petrecute în Țara Fagilor, văd iară primirea ce ni s-a făcut nouă, scriitori destul de tineri încă, și mă gândesc la marele păcat al înaintașilor noștri, care n-au știut să dea nimic din sufletele lor celor ce de peste un secol n-așteaptă decât gândire românească, îndrumare sănătoasă, simțiri curate. Nicio privire, nicio salutare – toți – afară de unul: domnul Nicolae Iorga, al cărui nume e rostit cu sfințenie în Bucovina, iar chipul său slăvit ca o icoană – s-au închis ca într-o găoace, clădindu-și o lume a lor, egoistă și rece”²⁰.

Tinerii poeți și prozatori din Regat au mers în Bucovina, în prima lor deplasare în calitate oficială de reprezentanți ai scriitorilor români, însuflețiți de dorința de a împărtăși cu confrății lor limba română din scrierile înaintașilor, aceeași limbă română pe care se străduiau să o mențină vie prin tot ceea ce întreprindeau pe tărâm cultural. Datorită lor, acelor tineri îndrăzneți și inimoși, granițele identității de limbă au fost înlăturate înaintea celor teritoriale, întărind speranța unirii definitive a fraților de același neam. „Așa am purtat cuvântul românesc în Bucovina. Și ne-am întors în țară – cu câte amintiri, și cu câte nădejdi!”²¹, avea să-și amintească Emil Gârleanu, la un deceniu și jumătate după istoricele șezători literare.

Dintr-o scrisoare trimisă de Mihail Sadoveanu lui Ștefan Octavian Iosif²², aflăm că și în luna septembrie a anului 1912 fusese programat și reprogramat un turneu al Societății Scriitorilor Români în Bucovina, turneu care, până la urmă, din cauza condițiilor neprielnice, nu a mai avut loc niciodată²³.

Despre o șezătoare literară în Bucovina, pregătită pentru primăvara anului 1914, Mihail Sadoveanu îi vorbește prietenului său din anii liceului, N. N. Beldiceanu, într-o scrisoare datată „7 mai 1914, Fălticeni”²⁴. Nu avem știință dacă această șezătoare a avut loc sau nu.

²⁰ Caton Theodorian, *op. cit.*, pp. 55–63.

²¹ Emil Gârleanu, *op. cit.*, pp. 88–94.

²² „Fălticeni, 17 septembrie 1912. Dragă Ștefane, șezătorea de la Cernăuți (2 septembrie), urmată de altele la Siret, Rădăuți, Putna, n-a putut avea loc din felurite pricini locale bucovinene, cum și din pricina năprasnicilor ploi care făceau aproape imposibilă o excursiune. [...] Am amânat șezătorile în Bucovina pentru 28 septembrie. Vezi de fă astfel încât să fii liber vreo patru zile, ca să poți merge cu noi. Mi-ai face mare plăcere și-ai petrece și tu câteva ceasuri plăcute”. „Scrisoare Mihail Sadoveanu către Ștefan Octavian Iosif”, în *Correspondență...*, pp. 358–359.

²³ „26 septembrie 1912, Fălticeni. Dragă Ștefane, șezătorile din Bucovina, din pricina vremii neconținut împotrivă, din pricina necazurilor pe care le au oamenii în Cordon, s-au amânat *sine die*. Poate în altă vară, mai prietenoasă”. *Ibidem*, p. 359.

²⁴ „Dragă Nicușor, îmi scrie Rotică de la Câmpulung că a fost vestit de venirea Societății Scriitorilor Români în Bucovina, dar că ar fi de dorit să nu vie orișicine la șezătorile de acolo, ci numai acei scriitori care sunt iubiți și prețuiți. De altminteri și în interesul Societății este ca cei care vor trece acolo să fie numai aleși. Ai vorbit cu d[omnul] Diamandi despre aceasta? E un lucru foarte serios”. Cf. Ioan Oprișan, „Mihail Sadoveanu. Semnificațiile unei prietenii literare”, în „Manuscriptum”. Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 3 (40), 1980, p. 114.

În primul an al celui de-al treilea mandat de președinte al Societății Scriitorilor Români²⁵ (1923), Mihail Sadoveanu a continuat să intermedieze întâlniri între confrății din toată țara și să fie unul dintre cei mai apreciați participanți la șezătorile literare. Fie că era vorba de Fălticeni²⁶, fie că mergeau în alte orașe, de această dată era vorba de turnee în România Mare, despre care aflăm amănunte de la Vintilă Russu-Șirianu, secretarul Societății Scriitorilor Români. „Prin 1923, spre vară, Societatea Scriitorilor Români a organizat un turneu de șezători literare prin țară. Mihail Sadoveanu era președintele societății. Eu îndeplineam funcția de secretar. [...] Drumul nostru în formă de roată: București – Moldova – Ardeal – Banat – Oltenia – Muntenia a cuprins o lună de adăstări prin orașele țării. [...] O bogată varietate de inși și personalități. Sadoveanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Ion Minulescu, Ion Pillat, Cincinat Pavelescu, Lucian Blaga, Topîrceanu, Mihai Codreanu, Emil Isac, Ionel și Păstorel Teodoreanu, Horia Furtună. Creatori de frumuseți care au călcat spre veșnicie prin poarta istoriei noastre. [...] În caravana noastră se mai afla un chibiț, dramaturgul Caton Teodorian, și un simpatic reporter, ziaristul Clarnet”²⁷.

Numeroasele șezători literare organizate de scriitorii din Bucovina, la care au participat scriitorii din Regat, au fost confirmate de Mihail Sadoveanu însuși, la finalul unei scrisori datate „Copou – Iași, 16 martie 1923” și adresate istoricului literar transilvănean G. Bogdan-Duică, prin care îi transmite acestuia câteva date autobiografice și menționează „foarte multe șezători în Bucovina înainte de unire”²⁸.

În arhiva Muzeului Național al Literaturii Române Iași (inv. nr. 34.13.1.07965) se află un manuscris (vezi Anexa 2), nepublicat în cele 22 de opuri amintite la începutul lucrării. Este posibil însă ca textul să fi apărut în presa vremii, necercetată încă de autoarea acestui studiu. Întrucât manuscrisul este sugestiv pentru legăturile culturale ale lui Mihail Sadoveanu cu Bucovina, evocă strânsele relații dintre tinerii literați ai începutului de secol XX din toate zonele locuite de români și surprinde obiectiv, credem noi, spiritul acelor vremi, îl reproducem, folosind ortografia actuală, în totalitatea lui.

Bucovina

E vorba de Bucovina de altădată, de care mă leagă amintiri din junețea mea literară. La șase ori șapte ani după începutul secolului (de-atunci sunt deci trei decenii jumătate), „Sămănătorul” începea să-și dea roadele semințelor lui, mai ales în acest colț primejduit al Moldovei. Între conducătorii intelectuali ai tineretului

²⁵ Mihail Sadoveanu a fost președintele Societății Scriitorilor Români în perioadele: 2 septembrie 1909 – 25 noiembrie 1911; 21 octombrie 1917 – 24 februarie 1919; 17 iunie 1923 – 15 iunie 1924. <https://biblior.net/istoricul-societatilor-scriitorilor-romani> (10 septembrie 2022).

²⁶ Vezi Anexa 1, fotografia nr. 4.

²⁷ Vintilă Russu-Șirianu, „La felurite vinuri vechi cu Mihail Sadoveanu”, în *Amintiri despre Mihail Sadoveanu*, antologie de Ion Popescu-Sireteanu, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 102.

²⁸ Jordan Datcu, „Mihail Sadoveanu. «Când am început a fi cercat de febra scrisului...»”, în „«Manuscriptum». Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 1 (38), 1980, pp. 87–88.

de-atunci se stârnea o vie emulație care urma să se traducă în activitatea revistei „Junimea literară” din Cernăuți. Unul din scriitorii gustați ai Bucovinei, Mihail Teliman, se prăpădise și Gheorghe Tofan, redactorul „Junimii literare”, îi publica articolele vioaie într-un volum a cărui prefață o scria Neculai Iorga. Însuși Gheorghe Tofan, Ion Grămadă, Liviu Marian, Gheorghe Rotică își făceau din când în când apariția în capitala românismului ori întrețineau strânse legături cu scriitorii din Regat. Din punctul de vedere al circulației culturale, nu mai exista graniță între țară și nordul românismului. Veneau și de-acolo publicații proaspete și mai cu seamă se duceau într-acolo volumele foarte bine prezentate ale Editurii Minerva.

Când s-a născut între noi, cei tineri de-atunci, ideea întemeierii Societății Scriitorilor Români, nimeni dintre noi nu s-a gândit la statornicirea unei instituții cu caracter de apărare a intereselor profesionale. Ideea a fost de conștiință a românismului integral, unul și nedivizat. De aceea, între primii membri ai societății figurează scriitori din toate provinciile românești. Se afla și la temelia acestei asociații ideea care călăuzise pe înaintașii noștri la așezarea Academiei Române ca exponent al biruinții noastre spirituale. Din aceeași năzuință ieșise și Liga Culturală. Între tinerii scriitori de atunci și înaintașii lor așezați definitiv în istoria literară se făcea o ușoară despărțire. Societatea noastră n-a beneficiat de aceia pe care cu dragoste și respect noi îi numeam „bătrâni”. Cu verva lui inspirată, Caragiale spusese câtorva dintre noi că înțelege o societate de scriitori în chip strict profesional, cum ar fi, de pildă, o societate a chelnerilor. Ideea de sindicat însă noi am înlăturat-o dintru început, întrucât atribuiam tovarășiei noastre scopuri, după părerea noastră, mai nobile.

Într-adevăr, între primele necesități de activitate culturală pe care le-am simțit, după ce am avut între noi pe colegii noștri din Bucovina, a fost de a rupe hotarul silnic, organizând șezători literare în mijlocul românismului de acolo.

În împărăția austriacă, situația vechii provincii moldovenești devenea tragică. Poporul se bucura de o bună administrație și de o stare materială acceptabilă, însă politica stăpânirii centrale urmărea scopuri anumite aici, ca și în alte graniți ale naționalităților. Desfacerea omogenității masei românești și distrugerea oricărei forțe de atracție a nației către centrul solar al românismului era o preocupare neconținut trează în acel moment al politicii guvernului vienez. Se desăvârșea în Bucovina o invazie a elementelor străine din nord și est; orașele se înstrăinaseră în mare parte; populații masive rutene se puiezeră între Nistru și Prut. Această invazie a rutenilor copleșise și vechi așezări curate ale populației autohtone. Se auzea acum limba malorusă în sate de mazili și răzeși cu urice de noblețe de la voievozii de demult. Îndemnați de agenții interesați, rutenii nu se mai socoteau populații de venetici acceptați și oploșiți, ci ridicau pretenții, cerând drepturi egale în provincie românească și tindeau mai ales să se împărțășească, proporțional, din averile Fondului religios, rezultate din antice ctitorii și daniile voievozilor Moldovei. Aceste bunuri și averi, bine administrate, slujiseră până acum la susținerea spiritului religios și național în populația provinciei. Acuma venea amenințarea să fie împușinat în folosul unor scopuri cu totul străine și dușmane neamului nostru.

În aceste împrejurări, activitatea politică a conducătorilor bucovineni era dintre cele mai vii și poporul răspundea destul de bine la glasul celor care-l chemau la luptă. Acțiunea noastră culturală de ajutorare a fost salutăată cu bucurie și primită bine pretutindeni în Bucovina. Guvernul României libere de atunci păstra față de acțiunea tinerilor scriitori o rezervă ușor de explicat.

Deci, împreună cu câțiva tovarăși, am întreprins o serie de expediții în Bucovina. Au mers împreună cu mine Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Emil Gârleanu, Caton Teodorian, Cincinat Pavelescu, Zaharia Bârsan. Cum în acest răstimp mă mutasem din București la Fălticeni, întemeiam în acest oraș o societate culturală și corală numită „Nicu Gane”, căreia i-am imprimat îndată aceeași mișcare înspre granița apropiată a Bucovinei. Cu diaconul Băncilă, N. N. Beldiceanu, Neculai Dunăreanu și alții am întreprins o serie de alte șezători culturale și artistice. În 1908²⁹, unii din scriitorii tineri, membri ai Societății Scriitorilor Români, au participat în chip solemn la serbările Societății universitare Junimea din Cernăuți. Atunci am mers în pelerinaj, unde cu treizeci și ceva de ani înainte, cu aceeași inimă și același gând, trecuse marele Mihai Eminescu.

Cu aceste prilejuri, am putut vedea în condiții deosebite și cu sufletul ridicat la un înalt diapazon, frumoasa Țară a Fagilor. Am cercetat locuri unice prin frumusețe, așezate de Dumnezeu acolo dintru începutul zidirii; am văzut ctitoriile binecredincioșilor domni de odinioară, de la cele din Cetatea de Scaun a Sucevei, până la mănăstirile dintre munți. Am văzut mai ales oamenii. Unii, cei de la Putna, îmi păreau ieșiți direct din veacul lui Ștefan-Vodă. Pretutindeni, în văile apelor și-n munți, de la Vatra Moldoviței la Câmpulung, la Dorna și la Gura Humorului și în sălbăticile dinspre Cernemuș am cunoscut o populație conștientă și admirabil însuflețită.

Privite de astăzi, după atâția ani, acele șezători de scriitori tineri îmi apar mai mult ca un pretext pentru a mai aduna odată „nația”, ca să se recunoască și să-și înțeleagă destinul. Îndemnul cărturarilor bucovineni era înțelept și trebuia să dea rezultate poate nu numai pentru acțiunea momentului; totuși nu pot să nu atribui și altă semnificație acelor șezători neuitate.

La Dorna ori la Gura Humorului, îmi aduc aminte că în preajma sălii de spectacol unde urma să aibă loc șezătoarea erau grămădite sute de căruțe care aduseseră poporul de pretutindeni ca într-un fel de descălecătoare. La Câmpulung, unde biruiseră în alegerile comunale moldovenii, așezând primar pe d-l Gheorghe Hutu, cântăreț bisericesc, și ajutor pe d-l Vasile Țimpău, gospodar cu cojoc, căciulă și chimir, ne-a întâmpinat un stol de tineri călăreți, ca-n trecute zile de slavă. Pe culmile dealurilor din preajmă au prins a suna buciume. În fund, dincolo de mișcarea eroică a călăreților, se zărea prin ceața pulberii poporul în straie de sărbătoare. „E greu pământul de-atâta lume”, se mândrea cu drept cuvânt d-l vornic Gheorghe

---

²⁹ În anul 1908, tinerii scriitori din Regat au participat la sărbătorirea Societății academice „Junimea” din Cernăuți ca reprezentanți ai revistei „Sămănătorul”, iar în 1910 au revenit în Bucovina ca membri ai Societății Scriitorilor Români.

Hutu. După asemenea spectacol mi-a fost dat să stau de vorbă cu doamne și domnișoare îmbrăcate cu catrință și am avut bucuria să le aud vorbind de Eminescu și Alecsandri și de alți scriitori pe care-i admiram și eu, și atunci eu m-am mirat că și tinerii care veneau în solie nu erau niște necunoscuți pe acele meleaguri. Și peisajele și tinerețile mi s-au părut mai frumoase și mai gingașe și între amintirile mele aceasta mai ales a luat o formă de viziune fericită, spre care mă întorc în ceasurile mele sumbre, cerându-i putere nouă.

În aceste peregrinări am învățat a cunoaște frumusețile provinciei de baștină a Voievodatului Moldovei; dar mai cu seamă pe oameni i-am prețuit, pe oamenii simpli de care „era greu pământul”. Era în ei o conștiință impresionantă a dreptului și a datoriei lor. Factorul cultural și circulația cărții erau în primul rând pricina pregătirii pentru ce avea să vina. Aceste zile mari bucovinenii le-au meritat în primul rând.

În sfânta ctitorie de la Putna, deasupra lespezii de piatră cu săpături de foi de acantă, sub care hodinesc oasele binecredinciosului apărător al lui Hristos, Ștefan Voievod Bătrânul, arde fără contenire, de la 2 iulie 1504, candela amintirii. Această lumină este simbolică pentru poporul care vine să îngenuncheze la Domnul său. Ea luminează trecutul și nădejdea viitorului. Și ca și dreptul acestui popor, ea va lua în viitorime, către împlinirea destinului nostru.

Aveam în vremea aceea în Fălticeni, servitor, un flăcău bucovinean, Teofil Tătărașu. Copiii mei cei dintâi urmau școala primară. În preajma lor, Teofil a învățat a scrie și, mai ales, a citi. Bibliotecarii lui erau un domnișor și-o duduie, care-i furnizau cărți de povești și de istorie. Când a izbucnit războiul european din 1914, Teofil Tătărașu a răspuns chemării unei mobilizări străine. Și-a făcut instrucția la Batalionul 8 Vânători din Steiermark, s-a dus pe front și a luptat o vreme în Carpații Galiției. Acolo, în tranșee, așteptând poruncă de la împărăție, scotea din raniță o istorie a neamului lui pe care i-o dăruiseră protectorii săi și citea din ea, ca să-i țină de urât. Ascultau și alți feciori, prieteni ai lui. Iată că în primăvară, pe aproape de Paști, încep atacuri ale rușilor. În unul din aceste atacuri, Teofil a auzit pe-o vale chemându-se în limba părinților noștri doi luptători muscali. Unul căzuse și striga către soțul [însoțitorul] său: „Măi Grigore, nu mă lăsa aici să mă prăpădesc”. Rănitul căzut, până ce s-a întors Grigore, ofta și gemea. Era destul de aproape de sârmele ghimpate: „Mamă, mămucuță”, gemea el din când în când. Teofil și ceilalți feciori au pus armele deoparte și ascultau cu uimire acel glas care venea de aproape și dedemult, din veacuri. Cărticica plictisului îi lămură în sfârșit un lucru pe care el nu-l deslușise deplin. În sărbătorile Învierii, Teofil și câțiva din soții săi au lepădat toate ale împărăției și au trecut hotarul în țară. A intrat voluntar în armata României și a luptat, cu destule peripeții și neazuri, până la sfârșitul războiului.

Pilda aceasta, și altele pe care le-aș putea cita, arată că străduința noastră de acum treizeci și cinci de ani nu era zadarnică. Puterea cărții e grea și cea a spiritului nebănuită. Între vicisitudinile și alternanțele mizeriilor omenesti, între întunericiuri și întoarceri la sălbăticie, între mahnirile prezente, candela spirituală continuă să lucească, asemenea flăcării nestinse de pe mormântul voievodului, la Putna. Au

făcut bine scriitorii din tinerețea mea că nu s-au asociat după rânduielile breslașilor obișnuiți; suferind de foame și lipsuri, s-au hrănit și s-au încălzit cu ceva mai substanțial.

Ca și întreg acest neam, unii din ei au putut spune ca psalmistul: „Genunea pe genune o cheamă/Cu glasul vâltorilor./Toate șuvoaiele și valurile tale, Peste mine au trecut/Nu te pleca, suflete al meu,/Și nu te tulbura./Nădăjduiește”.

*

Bogăția informațiilor aflate cu ocazia acestei cercetări, generate de fotografiile și manuscrisul pe care le-am amintit, și prezentate sumar și punctual în această lucrare, ne sugerează că cercetarea trebuie aprofundată, pentru a completa informațiile privitoare la activitatea și personalitatea scriitorului Mihail Sadoveanu și din perspectiva de susținător de simțire românească, de catalizator de înalte trăiri omenești în care s-au regăsit frații scriitori și localnicii din Țara Fagilor, cu deosebire înainte de Marea Unire.

După anul 1918, când s-a înfăptuit unitatea națională, Mihail Sadoveanu a avut un rol important în activitatea culturală din Basarabia, implicându-se în organizarea de șezători literare și în această parte de Românie, aspecte care urmează a fi documentate, pentru a realiza o cercetare completă.

ANEXA 1

Fotografia nr. 1, Șezătoare literară.

Pe scaune, de la stânga la dreapta: Mihail Sadoveanu, Șt.O. Iosif, Dimitrie Anghel.
În picioare, de la stânga la dreapta: Ion Scurtu, Ilarie Chendi, Constantin Sandu-Aldea.

Fotografia nr. 2, Șezătoare literară în Bucovina, 1910³⁰.
 Pe scaune, de la stânga la dreapta: Caton Theodorian, Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu.
 În picioare, de la stânga la dreapta: A. de Hertz, Liviu Marian, Sextil Pușcariu,
 Emil Gârleanu, Ion Minulescu.

Fotografia nr. 3. Șezătoare literară.
 Pe scaune, de la stânga la dreapta: Caton Theodorian, Cincinat Pavelescu, Mihail Sadoveanu.
 În picioare, de la stânga la dreapta: neidentificat, Liviu Marian, A. de Hertz.

³⁰ În fotografia publicată de Gh. Giurcă, *op. cit.*, p. 125, jos, în stânga lui Cincinat Pavelescu se află Dimitrie Anghel, iar sus, în dreapta lui A. de Hertz, George Tofan.

Fotografia nr. 4. Șezătoare literară la Fălticeni, 1923.

Pe scaune, de la stânga la dreapta: Cezar Petrescu, Jenică Tatos, Arthur Gorovei, Mihail Sadoveanu, George Stino, neidentificat.

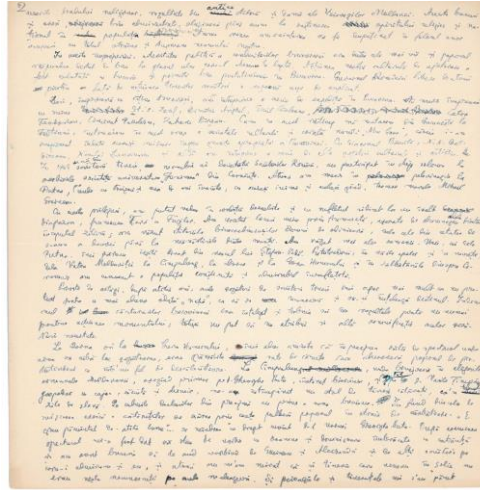
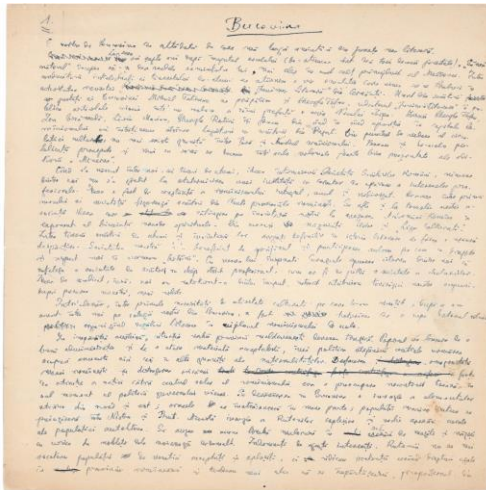
În picioare, de la stânga la dreapta: neidentificat, Virgil Tempeanu, neidentificat.

Ion Marin Sadoveanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Ovid Brădescu, neidentificat.

Sursa fotografiilor: Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române, Iași,

inv. nr. 34.08.1.00501/124; inv. nr. 34.08.1.01585; inv. nr. 34.08.1.00501/116; inv. nr. 34.08.1.00832.

ANEXA 2

Mihail Sadoveanu, *Bucovina*.

Sursa: Arhiva Muzeului Național al Literaturii Române, Iași, inv. nr. 34.13.1.07965.

BIBLIOGRAFIE

1. *Correspondență Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Natalia Negru*, ediție îngrijită, note și cuvânt-înainte de Horia Oprescu, București, Editura pentru Literatură, 1969.
2. Datcu, Iordan, „Mihail Sadoveanu. «Când am început a fi cercat de febra scrisului...»”, în „«Manuscriptum». Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 1 (38), 1980.
3. Gârleanu, Emil, „Șezătoare literară în Cernăuți”, în *Bucovina în scrieri de epocă*, antologie de Doina și Liviu Papuc, Iași, Editura Alfa, 2005.
4. Giurcă, Gh., *George Tofan – o viață închinată școlii*, Suceava, Editura „Țara Fagilor”, 1995.
5. Luchian, Dragoș, *Rădăuți, vatră românească de tradiții și înfăpturi socialiste*, București, Editura Litera, 1982.
6. Marianciuc, Violeta, „Societatea «Școala română» în perioada 1883–1918 (activitatea personalităților culturii bucovinene pentru promovarea tradițiilor românești)”, în „Făt-Frumos». Anuarul Muzeului Etnografic al Bucovinei”, anul II, nr. 2, 2000.
7. Niculică, Alis, „*Junimea literară*” (1904–1914; 1923–1939): *bibliografie*, prefață de Liviu Papuc, Iași, Editura TipoMoldova, 2012.
8. Oprișan, Ioan, „Mihail Sadoveanu. Semnificațiile unei prietenii literare”, în „«Manuscriptum». Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 3 (40), 1980.
9. Popa, Anghel, *Societatea academică „Junimea” din Cernăuți. 1878–1938*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundația Culturală „Alexandru Bogza”, 1997.
10. Popescu-Cadem, C., „Contribuții la biografia sadoveniană”, în „«Manuscriptum». Revistă trimestrială editată de Muzeul Literaturii Române”, anul XI, nr. 4 (41), 1980.
11. Russu-Șirianu, Vintilă, „La felurite vinuri vechi cu Mihail Sadoveanu”, în *Amintiri despre Mihail Sadoveanu*, antologie de Ion Popescu-Sireteanu, Iași, Editura Junimea, 1973.
12. Theodorian, Caton, „În Țara Fagilor. Impresii de la șezătorile literare din Suceava, Câmpulung și Cernăuți”, în *Bucovina în repere de epocă*, antologie și cuvânt-înainte de Liviu Papuc și Olga Iordache, Iași, Editura Alfa, 2016.
13. Tofan, George, „Scrisori din Bucovina. Douăzeci și cinci de ani de activitate culturală. Jubileul «Școalei Române» (1883–1908)”, în „Viața românească”, anul IV, nr. 1, 1909.